

**КАСЬКО ЮВЕНАЛІЙ СЕМЕНОВИЧ (ДО 105 РІЧЧЯ
З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)****Світлана ТРЕФАНЕНКО,**ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)**KAS'KO JUVENALIY SEMENOVYCH (TO THE 105TH
ANNIVERSARY OF HIS BIRTH).****Svitlana TREFANENKO,**Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian
State Medical University», Chernivtsi (Ukraine)

Трефаненко С.П. Касько Ювеналій Семенович (до 105 річчя з дня народження). У матеріалі-спогаді висвітлено віхи життя й діяльності видатного лікаря Ювеналія Семеновича Каська. Автор спогадів, як учениця Ю.С. Каська, подає не тільки факти біографії визначного лікаря, викладача і громадського діяча, але й вибудовує історико-біографічний портрет непересічної особистості та приділяє значну увагу його рокам роботи у Чернівцях та Чернівецькому державному медичному інституті. Автор приносить вдячність Г.П. Касько за люб'язно надані архівні матеріали сім'ї Касько.

Ключові слова: Касько Ювеналій Семенович, ювілеї відомих людей, дермато-венерологія, лікування туберкульозу, Чернівецький державний медичний інститут, Буковинський державний медичний університет.

Дитинство і юність. Морозна, сніжна ніч грудня 1914 року. Вже кілька місяців йде війна з Німеччиною, війна, яку пізніше назвуть Першою світовою. Велике Алтайське село Суловка притихло і в багатьох сім'ях чоловіки мобілізовані на війну, є вже перші похоронки, осиротілі діти та вдови. Немає радості в передчутті наступаючого Різдва та Нового року, тільки церква завжди переповнена скорботними людьми, які моляться та ставлять свічки за здоров'я своїх воїнів. В таку ніч, 10 грудня, в сім'ї сільського вчителя математики Семена Івановича Касько та домогосподарки Ганни Яківни народилась друга дитина. Сільська мудра жінка з золотими руками досвідченої повитухи прийняла непрості пологи і об'явила – «ваш син народився в сорочці». Згодом сільський священик охрестив дитину і нарік її іменем *Ювеналій*. Так почалось земне життя майбутнього лікаря, вченого, професора Ювеналія Семеновича Касько. Батько його продовжував працювати в школі, мати займалась господарством та дітьми. Після третіх і важких пологів мати ослабла, почала хворіти, було важко господарювати, виховувати дітей, тому в домі почала працювати молода помічниця по господарству і няня для менших дітей. Це була сирота, яка і жила в цьому домі багатьох років.

Атмосфера в домі була спокійна, доброзичлива, діти росли оточені увагою та любов'ю. В домі була велика бібліотека, вечорами багато читали: історичні книги, російських класиків, багато збірок казок, байок. Зрідка приходили два види газет, які випишував батько. Всі діти любили читати, декламували байки, добре співали, бешкетували, як всі діти, хоч і дуже боялися засмутити батьків, особливо хвору маму. Старші діти ходили до

школи, менший крутився біля них, вчився читати, мав дуже добру пам'ять і часто потішав сім'ю читанням байок: декламував різними голосами, імітуючи різних персонажів.

З фронту поверталися солдати – живі, скалічені, поранені односельці.

В Москві та Петербурзі вирували революційні події, життя дорожчало, відчувався наступаючий голод. В цей час померла Ганна Яківна, зменшилась кількість годин в школі, зросли видатки на сім'ю і Семен Іванович вирішив повернутись до України, до своєї родини, в село Пасенки Вінницької області. Разом с дітьми та нянею, яку як сироту, нічого не тримало на Алтаї, повернувся в рідні краї, влаштувався на роботу, діти продовжували навчатись в школі.

Між двома війнами. Через два роки Семен Іванович та няня побралися, але для дітей нічого не змінилось, бо няня їх виростила, любила, як рідних, і піклувалась як справжня мати. З часом в сім'ї з'явилося ще двоє малих дітей. Старші виростили, навчались у різних навчальних закладах. Ювеналій Семенович закінчив медичний технікум у Вінниці і почав працювати фельдшером в Волочаєвському районі Хмельницької області. В 1936 році вступив до Одеського санітарно-гігієнічного інституту. Вчитися було важко, жив на квартирі і, щоб вижити в ці важкі роки, працював ночами санітаром в лікарні. Вчився в Одесі до третього курсу, а далі, після реорганізації Одеського вузу, перевівся до Вінницького медичного інституту на лікувальний факультет. Інститут закінчив у 1941 році, святкування випуску збіглося з початком війни – 22 червня 1941 року. У перші ж дні початку війни був мобілізований в ряди Радянської ар-

¹ Трефаненко Світлана Пилипівна (дівоче прізвище – Товкач) народилась 22 грудня 1939 року в сім'ї службовця в м. Малин Житомирської області. Чернівецький медичний інститут закінчила в 1962 р. і, разом з чоловіком Трефаненком Афанасієм Григоровичем, за направленням 3 роки працювали в районній лікарні № 2 в с. Ротмістрівка Смілянського району Черкаської області, як дермато-венеролог і педіатр, після чого вступила в аспірантуру до ЧДМУ на кафедру дермато-венерології.

З 1965 р. працювала над дисертацією "Етоній в дерматологічній практиці", яка була захищена 1969 р. З 1968 року працювала асистентом кафедри дермато-венерології Чернівецького медичного інституту. З жовтня 1971 року разом з чоловіком працювали в Республіці Гвінея (західно-екваторіальній регіон Африки). Після повернення з Гвінеї із листопада 1974 до 2007 року працювала на рідній кафедрі, де постійно удосконалювала свою професійну кваліфікацію. Впродовж 11 років була консультантом Чернівецького обласного радіаційно-екологічного диспансеру (тепер - Обласна дитяча клінічна лікарня № 2). Лікар вищої категорії. Нагороджена медаллю "Ветеран праці". Автор та співавтор 178 наукових робіт, 6 посібників для лікарів та студентів, 4 методичних листів, 8 ращпропозицій, нововведень та інформаційних листів. Наразі працює консультантом-дерматологом в одній з приватних структур міста.

мії, працював хірургом в польовому госпіталі. Разом зі своєю медичною частиною в кінці грудня 1942 року потрапив, поранений в ногу, в оточення під Харковом. З ним разом опинились у полоні медики і поранені військові. За кілька днів, всі, хто залишилися живими, перед новим 1943 роком опинились в концтаборі містечка Славута Хмельницької області, де був розміщений «Грослазарет, Славута - 301». Цей концтабір особливого призначення на окупованій території України діяв за принципом природного відбору: слабкі вмирають, більш виносливих поранених та хворих наказано використовувати на роботах як на території України, так і в Німеччині. Про здоров'я перебуваючих в цьому «Грослазареті» піклувались полонені медичні працівники. Славутський «Грослазарет» розміщався на території колишнього військового містечка, де до війни дислокувалась кавалерійська дивізія. Територія була дуже велика, віддалена від міста. Швидка і досить широка ріка Горинь та сосновий бір захищали концтабір від чужих очей. На території було шість триповерхових цегляних будівель, де розмістились блоки з хворими та пораненими, разом із полоненими медиками. Кожен з блоків мав свою колючу дротяну сітку до другого поверху і окрему охорону. Переміщуватись з блоку в блок могли лише полонені медики за спецдозволом, для огляду і перевезу з блоку в блок хворих. Найбільш важким був блок № 2, де збирались безнадійні за станом здоров'я полонені, а також хворі на різні невиліковні інфекції: тифи, туберкульоз, токсікози різного генезу, паразитози, вірусні інфекції, сепсис, гангрені та інші. В цьому блоці була найбільша смертність (10 – 15 полонених щодня).

На віддалі, ближче до залізниці, були ще аналогічні чотири блоки, так звані «робочий табір». Полонених з «робочого табору» відправляли на роботи різного характеру в Німеччину та на окуповані території України. Кожен з десяти блоків був оточений ще окремою високою огорожею з колючого дроту, навкруг «Грослазарету» ще два шари колючого дроту, вишки, прожектори, собаки.

Ось у такий табір, в 2-й блок, у дуже важкому стані, із загрозою гангрені ноги, виснажений від постійних кишково-шлункових розладів, був доставлений Ювеналій Семенович. Він не піднімався з нар, міг ковтати тільки трохи підсоленої води. Зовні він нагадував скелет, обтягнутий сірою сухою шкірою. Від інших полонених лікарі блоку № 2 дізналися, що це лікар-хірург. Старий фельдшер, який ще працював у громадянську війну, взяв над ним персональну опіку. Він розмочував у воді чорний хліб з тирсою, коли тирса спливала, розмоклий хліб із підсоленою водою ложечками силоміць вливав у рот хворому. Йому почистили рану від гною, від тканин, що розпадались, але антисептиків не було. Спасло ногу те, що у відкритій рані завелись хробаки, які знищували некротичні маси. Фельдшер, як нянька, годував, мив, перевертав свого пацієнта, часто годував навіть своїм хлібом, інші полонені, при можливості, також ділилися своїми скупими пайками. До середини літа 1943 року рана зажила, значно покращився загальний стан. Ювеналій Семенович худий, блідий, з паличкою став поволі ходити, поступово включався в роботу по догляду за такими ж важкими пацієнтами.

До блоку № 2 німці практично не заходили, бо дуже боялись різних інфекцій. Інколи була поверхнева інспекція «з порогу» старшого лікаря-німця. Цей німець-лікар дуже довіряв і поважав старшого лікаря блоку №

2, двадцятишестирічного хірурга Лопухіна Романа Олександровича. Лопухін завжди був, як й інші лікарі, у білому чистому халаті, аргументовано, вільною німецькою мовою доводив необхідність тих чи інших ліків. Для важких хворих, які не могли вставати в туалет з другого ярусу нар, добився залізних ліжок на другому поверсі і удосконалення туалетів, на першому поверсі – сушарку для сухарів пацієнтам з розладами шлунково-кишкового тракту. Добився можливості, при потребі, самостійно вирішувати перевід полонених з інших блоків до блоку № 2. Це давало можливість під приводом небезпечних інфекцій поступово і обачливо переводити медиків, інженерів, вчителів та командирів радянської армії у «свій» блок № 2. Це робилось поступово, скрупульозно вивчаючи людей, їх поведінку, взаємовідносини, розмови, дії в полоні, щоб випадково не натрапити на нестійких та явних зрадників. З часом в другому блоці зібрались практично всі медики, які потребували оздоровлення, командний склад з полонених, включаючи і комісарів. Старшому лікарю – німцю не могла і в голову прийти думка, що дисциплінований, добропорядний, слухняний та позитивно ініціативний, прекрасно вихований, з блискучою німецькою мовою доктор "Ляпухін" може бути ворогом рейху.

Поступово в блоці № 2 створилась підпільна група, яка зуміла налагодити через сантехників, електриків та постачальників продуктів харчування зв'язки з лікарями міської лікарні Славуті, згодом з підпіллям і партизанами. Серед населення окупованої території також були спалахи тифу, дизентерії, туберкульозу. Партизани потребували лікарів-хірургів. Виникла думка організувати групову втечу полонених командирів та медиків. Попередні шість намагань втекти через колючий дріт не вдалися. Загинули всі полонені, далі більш жорсткою стала охорона, з'явилась значна кількість різних заборон. Тому головний лікар другого блоку, 26-річний хірург Лопухін Роман Олександрович, відмінник-випускник Краснодарського медінституту вирішив зробити підкоп, який би вивів втікачів за межі колючого дроту. Це було зручно, бо другий блок стояв скраю, біля зовнішнього поясу колючого дроту і десь за 100–110 метрів від нього був вільний простір поза зоною табору. Підкоп мав бути підземним лазом, повинен був вийти за межі кордону охорони концтабору. Робити підземний підкоп власними силами було неможливо: потрібні спеціалісти шахтарі, які могли розрахувати можливість обвалу, глибину залягання, освітлення, наявність подачі повітря і інші конструкційні рішення. А основне – куди подіти викопану землю, як зробити так, щоб там можливо було дихати, де взяти потрібних «копачів» і як зберегти таємницю підкопу? На підготовку пішло кілька місяців, а ранньою весною 1943 року почалася невидима і безпрецедентна по задуму і виконанню підземна робота. Це тривало більше півроку і 21 листопада була призначена втеча тридцяти відібраних полонених, яких за 1–1,5 кілометра в різних місцях повинні були чекати партизани, щоб з маленькими групами втікачів розчинитися в лісах в різних загонах. Цілий день йшов дощ, була похмура погода, всі були готові до втечі, але на початку ночі дощ перестав і місяць залив своїм сяйвом всю територію табору і округу. Втеча була відкладена, але напруження від «до» і «після» цього відчувалось, як перед грозою. Всі змушені були розійтися, але вночі ніхто не спав. Втеча, повторно призначена в ніч на 23 листопада 1943 року, відбулась, але вдалося втекти з другого блоку тіль-

ки шістнадцятьом полоненим, а з інших блоків – сім. Випадково один з втікачів не дуже віддалившись від виходу, припіднявся і був запримічений вартовим на вищі. Піднялась стрілянина, тривога, включились прожектори і почалась облава і розправа. Виявилось що тунель, по якому була втеча, був довжиною вісімдесят дев'ять метрів. Розміри його були сімдесят на сімдесят сантиметрів, були численні підпорки збоку і на стелі, зроблені з різних дощочок і дошок, було проведено світло по всьому тунелю, з боку було кілька «кишень» глибиною до 70 см і довжиною до 1–1,2 м для відпочинку копачів і можливості розминутись. Були навіть проведені в деяких місцях трубки для подачі повітря. Глибина тунелю – 2,0–2,5 м. Німецький генерал, якому доповіли про цю небувалу втечу, відмовився повірити в правдивість звіту, довго роздивлявся один за другим фотознімки, качав головою і говорив «неймовірно». Поряд підполковник СС зауважив, що по конспіративності робіт і інженерному задуму подібного в історії війни ще не було і додав – «гросметрополітен». Генерал, подумавши додав: «Але вони прекрасні шахтарі. В Німеччині на шахтах недостатньо робочих рук». Це і врятувало на той час життя 70 чоловік, які були приречені до розстрілу за підозру підготовки до втечі. Всі вони були відправлені на роботу в шахти рейху і більше третини з них потім повернулися додому. Про спорудження цього підземного тунелю і його конструкції згадувалось навіть на Нюрнберзькому судовому процесі, як про спорудження, що вимагало високої інженерно-технічної майстерності (спогади автора повісті «Побег» (рос.) і книги «Пока живы – надо встречаться» (рос.) Юрія Федоровича Соколова, знайомого з деякими матеріалами цього судового процесу).

Ювеналій Семенович після втечі з концтабору зустрівся з партизанським патрулем і був переправлений в партизанський загін, де працював як лікар-хірург і надавав медичну допомогу жителям сіл, що допомагали партизанам. Далі працював начальником партизанського госпіталю в с. Стригани. З 1944 року (після багатомісячної перевірки спецорганами) працював ординатором Херсонської лікарні Дніпровського водоздраввідділу (простіше - ординатор лікарні водників Херсону). Весь цей час і в перші місяці після закінчення війни Ювеналій Семенович розшукував свою сім'ю, яких війна розкидала як і багатьох українців. Батько був дуже хворий, брати загинули під час війни, їх сім'ї розкидані долею по всьому Радянському союзу. То був час, коли всі люди шукали своїх рідних і близьких. Одночасно йшли пошуки товаришів по «Грослазарету». Перші знайдені були в 1947-1949 роках. Почалась переписка, подальші пошуки, в усіх листах звучало – «де Роман Лопатін?», якого розшукували всі, хто лишився живим після війни. А його вже не було на землі – від септичного ендокардиту він помер у вересні 1948 року у віці 32-х років.

Період роботи у Чернівцях. Численні листи від товаришів по «Грослазарету», по партизанських загонах, листи однокурсників, колег зберігаються в сім'ї Ювеналія Семеновича, як найдорожчі спогади про минуле. Він знайшов деяких однокурсників, з ними переписувався, знайшов родичів, в тому числі і племінницю, яка проживала поблизу Чернівців. Від неї дізнався що в Чернівцях відкрився медичний інститут, куди набирають як студентів, так і лікарів-педагогів. Це вирішило його подальшу долю. Робота в лікарні водників міста Херсону його не зовсім влаштувала, хоча там же працю-

вала операційною медсестрою і його дружина. Сім'я вирішила змінити місце проживання. З 1946 року сім'я Касько проживає в Чернівцях: дружина Ганна Пилипівна поступила на перший курс медінституту, Ювеналій Семенович планував вступити в ординатуру хірургічної кафедри, але місце, яке йому обіцяли (по переписці), було вже зайняте, вертатись не було куди і він змушений був влаштуватись на кафедрі дермато-венерології старшим лаборантом. Дружина вчилась, він почав працювати на кафедрі як клінічний ординатор, сумлінно виконував всю роботу, почав вести хворих, відвідував лекції і поступово, як то кажуть, «втягнувся» з цікавістю в свою нову спеціальність. На той час було дуже багато хворих на туберкульоз шкіри, також численні випадки різних форм сифілісу, грибкових захворювань. На Буковині почала формуватись самостійна галузь медицини – дермато-венерологія. З 1 грудня 1947 року завідувачим кафедри дермато-венерології було призначено відомого професора Гржебіна Зіновія Наумовича. Кафедра дермато-венерології працювала до приїзду професора Гржебіна вже рік, але наукова робота за цей час не проводилась: не було апаратури, реактивів, навіть навчальних кімнат. За цей рік змінилось два завідувача кафедрою, але з приїздом професора Гржебіна З. Н. все налагодилось. Були підібрані приміщення для навчальних кімнат та створена наукова лабораторія, підібрані відповідні меблі, поступово проведено оснащення необхідною апаратурою, реактивами, створювались таблиці, закуплені муляжі. Вперше підготували методичні розробки для практичних занять та методичні розробки для студентів. Кафедра розміщувалась на території теперішньої обласної лікарні, приміщення було досить, потрібно тільки займатись ремонтом та переплануванням. На той час в цій лікарні було відкрите шкірно-венерологічне відділення на двісті ліжок, відкрита серологічна лабораторія, згодом в будиночку, де зараз канцелярія і кабінет головного лікаря, відкрилось ізольоване приміщення для лікування хворих на туберкульоз шкіри та лімфатичних вузлів. Професором Гржебіним було запропоновано займатись лікуванням і науковими дослідженнями особливостей інфікування, перебігу та лікування таких пацієнтів. На той час Ювеналій Семенович був на посаді асистента кафедри дермато-венерології і йому була запланована кандидатська дисертація в цьому напрямку. Як згадувала постійний лаборант кафедри з 1946 року Кобякова Валентина Микитівна (1923- 2004 рр.) вони займали в підвалі терапевтичного корпусу (підвали під очним відділенням на сьогодні) два просторих приміщення – одне з віконцем над землею, друге – без освітлення. Вентиляція там була достатньою, провели туди воду, був термостат, знайшли десь цейсівський мікроскоп, чашки Петрі, самі виготовили мікробіологічні петлі, контейнери для тримання піддослідних мишей і багато іншого, що потрібно для наукових дослідів. Інфекційний матеріал брали у пацієнтів з виразок та нориць. Матеріал висівався на спеціальні живильні середовища, щоб отримати чисту культуру туберкульозних паличок і в подальшому інфікувати піддослідних гризунів, втираючи мікроби в їх мигдалики. Це легко сказати, а щоб це все зробити було потрібне терпіння, титанічна щоденна праця... і небезпека для здоров'я самого науковця. Всі мікробіологи добре знають, що виростити чисті культури туберкульозної палички практично неможливо, це надзвичайно клопітка робота і шанси, як «знайти алмаз в піску пустилі». Тільки через півтора роки після чис-

ленних зусиль, спроб, різних варіантів живильного середовища і підбраної температури палички почали рости, як шампінйони – на 4-5 день після посіву.

В 1952 році була республіканська конференція по туберкульозу шкіри та лімфовузлів в м. Харкові. Ювеналій Семенович виступав на конференції з даними по своїй дисертації і результатах досліджень, в тому числі і посівів туберкульозних паличок. Його доповідь викликала майже шоківий стан у науковців НДІ туберкульозу імені акад. Ф.Г. Яновського: у них паличку не висівають, а якийсь «пошуковець» з периферійних Чернівців висіяв, привіз, показав, довів. Почалися безкінечні запитання на роботу – в Харківський медичний інститут на посаду асистента кафедри дермато-венерології, запитання для Ювеналія Семеновича та його дружини, яка вже працювала на кафедрі психіатрії. Особисте запитання ректора Київського медвузу з усіма добрими обіцянками, запитання на посаду завклінікою шкірного туберкульозу в Український НДІ туберкульозу м. Києва. Можливо були ще і інші пропозиції, але збереглося в домашньому архіві лише п'ять таких, з них остання пропозиція була зроблена НДІ туберкульозу з Москви на посаду ординатора клініки (уже після захисту дисертації в 1954 р.). Всі пропозиції були дуже важливі для подальшого професійного росту, але ... але... квартири для сім'ї ніхто не обіцяв. Давали поради зняти квартиру на периферії міста, їздити на роботу за 15-20 кілометрів – електричкою, москвичі "заспокоїли" звісткою, що їхні співробітники роками живуть в Підмосков'ї і дуже задоволені свіжим повітрям. На той час в сім'ї Касько було вже двоє синів, затишна, хоч і невеличка квартира, робота в звичному колективі, дружина Ганна Пилипівна працювала на кафедрі психіатрії над дисертацією. Був тут і дуже відомий, талановитий вчитель професор Гржевін З. Н., який до Чернівців працював в кількох вузах і дуже добре знав "обіцянки" ректорів і як вони потім реалізуються. На наше щастя, Ювеналій Семенович залишився в Чернівцях, захистив дисертацію на тему «Лечение больных туберкулезом кожи витамином D2 в сочетании с поверхностным разрушением и дополнительным УФ облучением каждого туберкулезного очага» (1954р.) і продовжував працювати асистентом на кафедрі дермато-венерології.

За цей час на кафедрі започатковано засідання товариства дермато-венерологів, розглядалися питання діагностики, тактики ведення та лікування хворих, знайомились лікарі, дермато-венерологи вивчали нові джерела медичної літератури. Завідувач кафедри професор Гржевін З. Н. був професором старої школи науковців, отримав знання професора ще в 1928 р., мав наукові зв'язки практично з усіма вузами, як у Радянському союзі, так і за кордоном. В свій час він стажувався в 1927 році в Вірховській клініці (Берлін) в продовж двох місяців, в 1930 році був делегатом від СРСР на міжнародному конгресі дерматологів у місті Копенгагені (Данія), де виступав з доповіддю. Він вільно володів німецькою та французькою мовами, мав великі наукові та особисті зв'язки з численними однокурсниками, науковцями, як у Союзі, так і за кордоном. Маленький периферійний медичний вуз Чернівців дуже часто раніше за інші медвузи дізнавався про все нове, прогресивне, що робилось в науці в Європі і столицях. Він щедро ділився своїми знаннями з асистентами кафедри і особливо з Ювеналієм Семеновичем. Навзаєм, Касько дуже цінував його зацікавленість в різних новинах, наполегливість, часом

навіть певну впертість довести те, в що він вірив, або знав напевне. Але з часом здоров'я професора Гржевіна З.Н. значно погіршилось. Він отримав другу групу інвалідності і вимушений був покинути Чернівецький медінститут за станом здоров'я в грудні 1956 року. Думається, що в міністерстві прислухались до його думки і новим завідуючим кафедрою з грудня 1956 року був призначений Ювеналій Семенович Касько. В сімейному архіві Касько зберігся коротенький лист: «Дорогой Ювеналій Семенович! От всей души поздравляю Вас и желаю Вам успеха. Я рад, что именно мой ученик занял кафедру. Я уверен, что Вы справитесь с работой. Всего Вам самого доброго. Ваш Гржебин. 24.21.1957 год».

Ювеналій Семенович до цього часу організував відділення для лікування хворих туберкульозом шкіри і лімфатичних вузлів та спеціалізований кабінет туберкульозу шкіри при обласному тубдиспансері. Водночас з'явився в тубдиспансері лікар-окуліст, який займався оглядом і лікуванням таких хворих при потребі. Згодом Ювеналій Семенович отримав звання доцента. Медичний колектив відділення і кафедри був як одне ціле, проводилась наукова робота, працював студентський гурток (до речі численні гуртківці в подальшому стали працювати дермато-венерологами, як в нашій, так і сусідніх областях). На кафедрі з'явилося багато наочності – таблиці, схеми, лікування, муляжі, різноманітні слайди. Відкрилось відділення ординатури, щороку вчилися 1-2 клінічні ординатори. Дермато-венерологія в цей час стала надзвичайно популярною галуззю медицини і за кілька років всі вакансії в районах і облшкірвендиспансері були заповнені молодими випускниками. Різко зменшилась кількість пацієнтів з ураженнями туберкульозом шкіри та лімфовузлів. Це окреме відділення було закрито і певний час там був відділ для пацієнтів з грибковими захворюваннями шкіри та нігтів. Через десять місяців це відділення було ліквідовано, так як різко змінилось число таких пацієнтів. З інфекційних захворювань на той час значно збільшилось захворюваність на сифіліс і тому всі наступні 12-15 років співробітники кафедри і облшкірвендиспансеру займалися цією інфекцією. Всі медичні вузи України і Харківський НДІ дермато-венерології отримували ті чи інші медичні вказівки по зменшенню захворюваності на сифіліс. В Харківському НДІ дермато-венерології впродовж цих років проходила апробація нових більше прогресивних методів лікування таких хворих. Для цього по всій Україні, крім Харківського вузу, було залучено ще три вузи, які лікували таких хворих новими антибіотиками, з іншими розовими та курсовими дозами без препаратів вісмуту та миш'яку. Серед цих вибраних вузів був і Чернівецький медінститут, що для нас було великою честю – самий молодий медвуз України мав честь працювати з відомими, давніми, багатофакультетськими вузами. Вся наукова робота була присвячена цій тематиці в продовж цих років. Щороку кафедра звітувала про результати проведеного лікування і, одного разу, відважилась запропонувати додатково проводити вітамінотерапію та імуномодуляцію, що значно впливало в подальшому на швидкість негативації серореакцій. Це була ініціатива Ювеналія Семеновича. В ці роки він дуже багато працював на кафедрі, бо закінчував свою докторську дисертацію «Вопросы патогенеза клиники и лечения туберкулеза лимфатических узлов шеи и вторичной скрофулодермы». Водночас, робота по лікуванню хворих на різні

форми сифілісу, водночас кілька ординаторів, яким треба було приділяти увагу, також лекції, практичні заняття, лікарські консультації. Він мав втомлений вигляд, схуд, посивів і наш лаборант Кобякова Валентина Микитівна, яка працювала з ним з початку його приходу на кафедру, весь час "охала" і "ахала", намагалася його пригостити чимось, напоїти гарячим чаєм. Він дуже ніяковів, часом "фиркав" через ніс (була в нього така звичка), але в більшості випадків випивав чай і продовжував щось писати далі.

У 1965 році Ювеналій Семенович Касько отримав звання професора (після захисту 1964 р. в Львові докторської дисертації). В цей же час було дозволено Чернівецькому медвузу готувати аспірантів різних спеціальностей с правом захисту дисертацій на звання кандидатів меднаук в своєму ж вузі. Працюючи в Черкаський області, ми з чоловіком отримали листа з відділу зв'язків з випускниками (здається, що так тоді називався цей відділ). В листі було запрошення взяти участь в співбесідах, або екзаменах на вступ в клінічну ординатуру, або в аспірантуру (давався весь перелік потрібних документів, дати співбесід, екзаменів, контактний телефон та інше). Подумавши, порадившись з рідними, ми вирішили готуватись до змін в своєму житті. Екзамени були під кінець травня, початок червня 1965 року. Проїшли всі ці випробування, перенервувались і поїхали далі на свою Черкащину. Через 1,5 місяця прийшло повідомлення, що ми зараховані в аспірантуру. Рекомендовано з'явитись для навчання за кілька днів до першого вересня 1965 року. Швидко нам виділили кімнату 6,5 квадратних метра гуртожитку по вулиці Заньковецької (шостий поверх під дахом). Садочка для дитини двох років сім місяців не було і не обіцяли. Прийшлося залишати сина в селі у дідуся з бабусею. Через сім місяців підійшла черга в садочок, в групу, де діти перебувають тиждень в садочку, їх можна забирати додому після обіду в суботу, на вихідний.

Знайомство з Ю.С. Каськом. Зустрілась, як аспірант кафедри з професором Каськом Ювеналієм Семеновичем 31 серпня 1964 року, віч-на-віч в восьмій годині ранку на кафедрі. Звичайно, його знала під час навчання, складала йому екзамен після закінчення четвертого курсу з дермато-венерології. На тому все. Розмовляли ми десь близько 2,5 – 3-х годин. Розпитував як і де працювала, де проходила курси по спеціальності (тоді не було інтернатури), які були «цікаві» чи «важкі» пацієнти, як я впоралася з роботою, який був колектив лікарні, чи ще був дерматолог, яка була лабораторна база в лікарні (тоді ця лікарня була розрахована на сто десять ліжок), чи відвідувала засідання товариства дермато-венерологів і т.д. Після цієї бесіди я вийшла, як «шахтар з забою після зміни». Після закінчення розмови Ювеналій Семенович дав 2 книги і сказав, щоб ще через три дні на семінарі (будуть два рази в тиждень – вівторок і п'ятниця) я розповіла про будову шкіри та її додатків в деталях, краще, якби я ще схематично це все намалювала на папері і розказувала. Викладачам мене не представляв, вони займались своїми пацієнтами, бо всі поспішали на урочисті заходи, присвячені посвяченню в студенти нового першого курсу.

Кафедральні лаборанти запросили мене в лабораторію, запитували, як пройшла зустріч з шефом. Не витримавши цього всього – розплакалась. Вони втішали відполювали чаєм, говорили, що шеф – добряк, золото, завжди піде назустріч своїм ніколи нікого не підведе, що на

першому місті в нього робота і дисципліна, але щоб там не було – завжди за своїх і т. д. і т. п. Заспокоїлась, але знову прийшлося розповідати цим зацікавленим жіночкам про себе і сім'ю. Виявилось, що познайомилась заочно з усією кафедрою, всі вже все будуть знати про нового співробітника, відчувалось, що далі по «сарафанному радіо» буде все знати не тільки кафедра і відділення, але і лабораторний блок і т.д.

Почалось навчання: два рази в тиждень семінари в кабінеті професора – 1,5 – 2 години. Далі нове завдання: список літератури, певні монографії. Деякі відмічені розділи зробити конспекти, ходити на обходи зав. відділенням і консультації професора. Робота в бібліотеці було обов'язковою. Так, було приблизно три – три с половиною місяці. Десь перед Новим 1966 роком була запропонована тема дисертації «Етоній в дерматологічній практиці». Через кілька днів розроблено план дисертації, об'єм лабораторних досліджень, групи і кількість пацієнтів, оформлена необхідна документація.

Через три місяці – звіт про проведену роботу і перші висновки про дію етонію. Дещо прийшлося змінити, зробити нові лікарські форми. Іноді отримані дані були такі, що їх не можливо було ніяк пояснити. Ювеналій Семенович наполягав, аби ще і ще перевірити результати. Рекомендував по кілька разів ставити досліди в тій чи іншій модифікації, доки не прийде те, єдине, достовірне. Тільки з часом зрозуміла наукову чесність, сумлінність, врешті – мудрість свого вчителя. Під час написання наукових статей ідеї часто давав Ювеналій Семенович, хоч співавтором дозволяв себе вважати дуже рідко. Він сам впродовж двох годин передивлявся препарати – відбитки з виразкових уражень, які лікувались впродовж місяця 2 % мазью етонію. Далі підказав концентрацію розчину етонію, також інші модифікації зовнішніх медичних препаратів на основі етонію. Так як етоній був синтезований, як поверхнево-активний препарат на кафедрі загальної хімії нашого вузу професором Денисенко Валентиною Павлівною, ми мали порошок етонію в необхідній кількості і могли собі дозволити різні лікарські форми (мазі, пасти, розчини різних концентрацій, емульсії, лініменти і т.д.). Шановна, розумна і доброзичлива Валентина Павлівна також інколи пропонувала деякі варіанти концентрацій і основи зовнішніх лікарських форм. Працювати було цікаво, але і важко під пильним оком Ювеналія Семеновича, який не дозволяв розлабитись, контролював і перевіряв зроблене.

Водночас треба було не пропускати обходів і консультацій нашого шефа. Вони проводились також цікаво: сиділи вільні асистенти, ординатори, лікарі, аспіранти. Заходить хворий, лікуючий лікар представляв пацієнта. Ювеналій Семенович уважно слухав, дещо уточнював і повертався в сторону аспіранта – «Про що можна думати в цьому випадку?». Отримував відповідь, повертався до ординатора – «а як ви думаєте?». Звертався ще до когось – «а які обстеження треба зробити?». Далі – «а що призначити ви плануєте?».

Обходи були цікаві і вся "молодь", яка вчилася, перед обходом бігала вивідати, чи не поступив хтось з нових хворих, який діагноз у нього – уточнений, чи під питанням. Було соромно на обходах відповісти щось не так. Це також була школа, особлива школа нашого шефа, який не дозволяв просто відсидітись, вислухати його вердикт, поради по лікуванню, а активно думати і не боятись висловити свою думку. На засіданнях товариства дермато-венерологів міста та області часто заставляв

молодих ординаторів та аспіранта представляти пацієнтів з "рідкісними" дерматозами, розказувати принципи терапії і подальші лікарські дії, особливо при обмеженні працездатності. Не давав молоді «розслабитись», а ще іноді і провокував наукову полеміку з участю лікарів – це він називав «не лінитись думати», «не боятись вступати в полеміку», «активно вчитись, навіть помилятись, щоб потім знайти істину».

Це була велика школа, це був початок розквіту кафедри: невеликий, але працездатний колектив, одна за другою захищались дисертації, асистенти кафедри користувались великим авторитетом у лікарів та пацієнтів. На кафедрі було все необхідне для навчання студентів, була вся необхідна документація, методичні розробки, наочність, світлі простори аудиторії. Плідно працював науковий гурток студентів. Дуже хороші були взаємовідносини з усіма відділеннями і адміністрацією обласної лікарні. Лекції читались в лекційному залі лікарні, що давало можливість на деяких лекціях демонструвати хворих. Не було проблем з консультаціями суміжних спеціалістів – при потребі ми консультували всі відділення, наших хворих мали можливість консультувати всі спеціалісти обласної лікарні. Ювеналій Семенович був надзвичайно працелюбний, дуже багато «паперової» роботи робив сам, або ж чітко окреслював, як треба зробити. Надзвичайно вимогливий до себе, привчав і нас, молодих своїх учнів, до акуратності, скрупульозності в будь-якій справі. Це основне, суттєве вміння відмічати і вчити нас всіх "зелених молодих" мав наш незабутній Ювеналій Семенович.

Пам'ятаю, коли після захисту моєї дисертації, ми в кабінеті Ювеналія Семеновича працювали над паперами, які повинні були передати в наукову частину, він сказав – «Тепер я за вас не боюсь, ви зможете працювати, ви знаєте всю нашу і паперову, і наукову, і педагогічну роботу, – основне працювати і не зупинятись, тоді будете хорошим лікарем». Ці слова я завжди пам'ятаю.

Вихованню наукових кадрів Ювеналій Семенович приділяв велику увагу, але основне що він хотів від нас – це бути справжніми фахівцями, справжніми лікарями, а вже потім вчителями для молоді і науковцями.

Під безпосереднім науковим керівництвом нашого Ювеналія Семеновича виконано і захищено чотири кандидатських дисертацій (С.П. Трефаненко, Л.М. Трутяк, І.І. Полянський, О.М. Книговський). При безпосередній участі професора Касько Ю.С. на кафедрі опубліковано дві монографії, чотири посібники для студентів та практичних лікарів, оформлено п'ять раціоналізаторських пропозицій, підготовлено шість методичних рекомендацій, впроваджено п'ятдесят шість нових методів діагностики та лікування дерматозів і венеричних хвороб. Він є автором монографії «Туберкулез периферических лимфоузлов и вторичная скрофулодерма». Ювеналій Семенович вів також велику громадську роботу, був членом правління Республіканської спілки дермато-венерологів України, членом редколегії збірника «Дерматологія і венерологія», позаштатним головним спеціалістом області, головою Чернівецького товариства дермато-венерологів. Він був знаний не тільки в Україні. В домашньому архіві є безліч фото з професорами, академіками дермато-венерологами, як окремі фото з дарчими написами, так і на різних конференціях, з'їздах, нарадах (Москва, Воронеж, Харків, Ленінград, Київ та інші місця зустрічей). На всі свята приходили листівки від колеги, від знаних науковців з усіх куточків Радянського

Союзу.

Не знаю, як іншим співробітникам нашої кафедри, але для мене було несподіванкою таке важке армійське минуле нашого Ювеналія Семеновича. До 1983 року і гадки не мала про ті важкі часи полону, поранення, фізичні та душевні муки, що він пережив. Це все стало для мене відомим в 1983 році, після перегляду на центральному телебаченні СРСР передачі «от всей души», яку вела відома в СРСР Валентина Михайлівна Леонтьєва. Передача, присвячена гірникам та шахтарям транслювалась з Донецького оперного театру. Зал театру був переповнений до самого верхнього ярусу. Ця передача присвячена в'язням та героям втечі з «Грослазарету, Славута – 301». Після публікації про ці події в журналі «Наш современник» № 2 за 1982 р. телебачення зацікавилось і почалися пошуки героїв. З 1943 року по 1983 рік пройшло сорок років. Звичайно, багатьох вже не було в живих, але ті люди, що залишилися і в змозі були приїхати, були в театрі. Передача була дуже цікава, поставлена з деякими "інтригами" особливо, якщо учасник був місцевий. Говорилось про роботу до війни, роботу після війни, про спеціальність на сьогодні, про сім'ю, інколи показували на екрані монітора в рівних ракурсах обличчя людини і ставилось ведучою питання – «Я запитую у шахтарів, як звуть цю людину?». Вибух емоцій, зал затрясся від аплодисментів, бо це був відомий всьому Донецьку хірург. Були сльози, обійми, тому що більшість не бачились ці десятиліття. На цій зустрічі Ювеналій Семенович зустрів лікаря, який лікував його, багаторазово чистив його поранену ногу і врятував його від загибелі в «Грослазареті». Були і інші зустрічі з колегами медиками, з шахтарями які готували втечу, з тими, хто годував, підтримував чистоту в палатах, вчив його ходити після довгої нерухомості. Через кілька днів ми зустрічали нашого Ювеналія Семеновича всім колективом. Він приїхав якийсь помолоділий, з просвітленим обличчям, але небагатослівний. Єдине, що він сказав нам – «Нас залишилось дуже мало, просто одиниці» і обличчя зразу змінилось – знову став наш сухощавий, сивий, з серйозними очима, але з домішкою якогось смутку, знайомий Ювеналій Семенович.

Мало хто в інституті знав, що наш професор мав соковитий баритон, добре співав, прекрасно знав художню літературу, любив і добре знав поезію, часто, при гуморі включав в свою мову окремі підходящі строфи, часто цитував Козьму Прудкова; деякі байки, жартуючи цитував окремим співробітникам по різних приводах. Водночас, був дуже коректним, витриманим, в різних ситуаціях вів себе дуже ввічливо, ніколи ні словом, ні діями не зачепив нікого зі своїх часом амбітних колег. Він був прекрасним сім'янином, старався завжди піклуватися про своїх синів. А які жартівливі, і часом з легким натяком писав вірші кафедрам до різних свят! Після виходу на пенсію з вересня 1985 року він щороку до 8 березня старався прийти на кафедру, щоб привітати, як він часто говорив «своїх дівчат». Перший візит був в березні 1986 року. Прийшов з привітанням. Цитую його з деяким скороченням.

Щороку, на 8 березня, Ювеналій Семенович старався прийти до нас, як він казав «в гості». Інколи було сніжно, або слизько на льоду – ми приходили в гості до них додому. Сім'я Касько завжди були раді, привітно нас зустрічали, ми сідали за святковий стіл і не могли ніяк закінчити різні розмови, спогади. Наш шеф нас радував різними смішними байками, ділились різними

спогадами, ми розказували, що і як в інституті, які проблеми у відділеннях стаціонару. Так було добре, по домашньому, що ми прощались тоді, коли вже бачили що господарям треба відпочити від нас. Бачились і перед кожним Новим роком. 10 грудня 1995 року вітали шефа з днем народження, а 17 грудня 1995 року на світанку він тихо, у сні, відійшов в інший світ.

Пізніше, дуже часто, біля могили зустрічалась з Ганною Пилипівною, на жаль, вже рідше буваю вже на двох могилах – Ганни Пилипівни не стало в 2006 році. Часто згадую свою молодість, зрілість, роботу, постійні настанови Ювеналія Семеновича і подумки дякую долі, що на моєму життєвому шляху зустрілась така людина, як Касько Ювеналій Семенович.

Світла йому пам'ять !

**Trefanenko S. P. Kas`ko Juvenaliy Semenovyтч (to the 105th anniversary of his birth).** In the material-memo the milestones of the life and work of the outstanding physician Kas`ko Juvenaliy Semenovyтч are highlighted. The author of the memoirs as a student by prof. Kas`ko presents not only the facts of the biography of the prominent doctor, teacher and public figure, but also builds a historical and biographical portrait of an outstanding personality and pays considerable attention to his years of work in Chernivtsi and the Chernivtsi State Medical Institute. The author thanks G.P. Kasko for kindly provided archival materials and phot-

os of Kasko's family.

Key words: Kas`ko Juvenaliy Semenovyтч, anniversaries of famous people, dermatovenerology, treatment of tuberculosis, Chernivtsi State Medical Institute, Bukovinian State Medical University.

Трефаненко Світлана Пилипівна – лікар дерматолого-венеролог вищої категорії, кандидат медичних наук, нагороджена медаллю "Ветеран праці". До 2007 року працювала на кафедрі дерматології БДМІ. Коло наукових інтересів: практична дерматологія, дерматолого-венерологія, історія медицини. Автор та співавтор 178 наукових робіт, 6 посібників для лікарів та студентів, 4 методичних листів, 8 раціпропозицій, нововведень та інформаційних листів.

Trefanenko Svitlana Pylypivna - doctor of dermatology-venereologist of the highest category, candidate of medical sciences, awarded with a medal "Veteran of Labor". Before 2007 she worked at the Department of Dermatology and Venereology at the BSMI. Reserch interests: practical dermatology, dermatovenerology, history of medicine. The author and co-author of 178 scientific papers, 6 manuals for doctors and students, 4 methodical letters, 8 proposals, innovations and informational letters.

Received: 23.10.2018

Advance Access Published: December, 2018

© S. Trefanenko, 2018